

Muslingekogeriet på Strib

Af Knud Madsen

Under verdenskrigen 1914-18 og 1935-45 opstod mange firmaer, der fik en kort storhedstid og snart måtte lukke igen. En sådan virksomhed var muslingekogeriet i Strib 1942-44.

Der blev stille på Strib, da byen i 1935 mistede sin betydning som Danmarks travleste færgehavn. Trafikken gik nu over den dengang nye Lillebæltsbro, og skønt man beholdt både et jernbanespor og fik en ny Strandvej, var det svært at tiltrække nye virksomheder. Faktisk skulle der en verdenskrig med deraf følgende vareknaphed til, før byen atter fik et par virksomheder, der gav beskæftigelse til rigtig mange. Det drejede sig om muslingekogeriet "Mytilius" og "Nordisk Læderfabrik", som etablerede sig i henholdsvis 1942 og -43. I det følgende skal muslingekogeriet omtales.

Et muslingeeventyr

I marts 1942 fandt et sandt muslingeeventyr sted i Stribbugten. Omkring 40 fiskere fra Strib, Middelfart, Skærbæk og Kolding skræbete muslinger ud for Strib havn og Rubæksbanke, men også ved Fænø. Muslingerne blev taget på to-fire meter vand og derpå sejlet til enten Strib eller Middelfart, hvorfra de pr. bil blev fragtet til Kolding og derfra eksporteret til Tyskland. På gode dage blev der i Strib landet en snes tons, hvilket gav fiskerne en god for tjeneste, da prisen lå på ca. 50 kr. pr ton. Man forudså dog allerede, at bestanden næppe kunne holde til så stort et fiskeri.

Strib Havn ud for kogeriet.

Den følgende måned var muslingebankerne omkring Strib opfisket, men nye banker langs Fænøs kyster var fundet. Her var nu ca. 30 både i fuldt sving og det fortaltes, at der var bådehold på to mand, som tjente 90 kr. pr. dag.

Det skal her indskydes, at det var blåmuslinger (*Mytilus edulus*), som så intensivt blev fisket; ikke blot her, men overalt i de danske farvande. Før krigen lå den samlede danske fangst på godt 2.000 tons årligt; men i krigsårene steg den til over 100.000 tons årligt, for straks derefter atter at falde til det tidligere niveau.

Muslingefabrikken "Mytilius"

Muslingefabrikken A/S "Mytilius", København, havde afdelinger i Holbæk, Horsens og Skærbæk ved Kolding. Hovedinteressent i "Mytilius" var det store Hamburgfirma Köser & Platzmann. Omkring 1. juni 1942 indstillede afdelingen i Skærbæk midlertidigt arbejdet for at holde pause i årets varmeste måneder frem til september. I de to forudgående måneder havde der været beskæftiget op til 95 personer, og der var udbetalt omkring 30.000 kr. i arbejds løn. Fabrikken, som havde til huse i midlertidige bygninger, var egentlig planlagt til at flytte til en ny fabriksbygning ved havnen, men på grund af klager over stanken påtænkte man i stedet at flytte fabrikken til Fredericia.

Disse planer blev imidlertid ændret, og "Mytilius" indledte nu forhandlinger med Statsbanerne og oliefirmaet DDPa for eventuelt at leje et af disse selskabers arealer på Strib havn. Foreløbig fik "Mytilius" afslag fra begge sider. I den forhenværende turist- og badeby Strib var der vel heller ikke mange, som ønskede et så ildelugtende foretagende til byen. Imidlertid lykkedes det "Mytilius" og DDPa at komme overens, hvorefter "Mytilius" lejede selskabets havn, som udgjorde en del af 3. færgeløje, samt et areal med tilhørende bygning, hvori et muslingekogeri kunne indrettes. Desuden skulle der opføres forskellige træbygninger med lager-, skylle- og opholdsrum. Selskabets direktør, E.Eckwerth, var i Strib for at forhandle med håndværkerne, og han påregnede at driften kunne starte 1. september, og at der i månederne frem til maj-juni 1943 kunne beskæftiges 40-50 personer. Endvidere håbede firmaet at kunne oprette en muslingekultur efter hollandsk mønster. Til

beroligelse udtalte den kommende leder, fabriksmester Petersen, at virksomheden ikke ville medføre lugtgener.

I august 1942, kort før muslingesæsonens start, meddelte Fiskeridirektoratet, at det ifølge fiskeriloven var forbudt at fiske muslinger med trawl. Det var en streg i regningen for såvel "Mytilius" som de mange fiskere. På lavt vand var der stort set ingen muslinger tilbage, og man havde derfor regnet med, at tage muslinger på større dybde, hvilket krævede trawl. Man måtte nu påregne at skulle hente muslinger langvejs fra, men her lå man i skarp konkurrence med landets mange andre muslingekogier. For at sikre sig transportmulighed købte man straks herefter stenfiskerfartøjet "Marie" af Odense for 1.800 kr.

Strib Havn med DDPa's store tank. Huset foran er det eneste bevarede fra færgoverfarten.

Muslingekogeriet går i gang

Fiskerne gik nu i gang med at opsøge nye muslingebanker i Stribbugten. De gode priser på muslinger bevirkede i øvrigt, at både og pramme i Strib blev handlet til helt fantastiske priser. Muslingekogeriet startede torsdag den 20. august 1942, efter at man dagen før pr. lastbil havde modtaget de første muslinger, som kom fra Gudsø Vig. Muslingekogeriet var indrettet i en stor bygning, som i sin tid var opført af olieselskabet. Her var lagerkapacitet og en stor hal med rensborde. I en tilbygning stod en dampkedel, som var sat i forbindelse med fire mægtige gryder, hvori muslingerne blev kogt ved damp, efter at de først var rensset udendørs og skyllet for urenheder. Efter kogningen blev muslingerne på bordene overrislet med rindende, koldt vand, hvorefter afpilningen kunne gå i gang. Endelig blev muslingerne lagt i fustager og saltet og var dermed klare til eksport. Foreløbig var en snes kvinder og nogle mænd beskæftiget med dette arbejde. For at sikre sig tilførsler, chartrede "Mytilius" to skibe, som skulle opkøbe muslinger.

Kamp om muslingerne

Allerede i begyndelsen af september lå kogeriet i Strib stille som følge af mangel på muslinger. Fiskerne i Strib lå dog ikke på den lade side. De drog til Horsens Fjord, hvor de afsatte de opfiskede muslinger til fiskeeksportør Theodor Petersen, Kolding, der lod fangsterne afhente med skib. Snart var der optræk til muslingekrig på fjorden. I Horsens lå to muslingekogerier, hvoraf det største ejedes af A/S "Mytilius"; det andet, som var på størrelse med kogeriet i Strib, af en lokal fiskehand-

ler. Disse to kogerier havde regnet med at kunne beholde fjordens muslinger for sig selv; men de fik nu konkurrence af Theodor Petersen. Da man kunne forudse, at fjordens muslinger snart ville være en saga blott, henvendte "Mytilius" sig angiveligt til fiskerimyndighederne for at holde Koldingfirmaet ude. Det var der dog ingen mulighed for, idet fiskerierhvervet var frit for enhver, når blot man overholdt fredningsbestemmelserne. Og for muslinger gjaldt slet ingen fredninger. "Mytilius" agtede herefter at klage til myndighederne over, at der blev brugt dyrebar petroleum til at transportere muslinger til Kolding, når de ligeså godt kunne behandles lokalt i Horsens.

Fustagerne, der brugtes til forsendelse af muslingerne.

Senere på måneden kom "Mytilius" på Strib atter i gang, idet der pr. skib kom tilførsler fra Horsens Fjord. Desuden fik man mindre leverancer af muslinger, som blev skrabet ud for Staurby Skov.

Fyrre kvinder og en halv snes mand var beskæftiget, og man planlagde at mørklægge fabrikken, således at der kunne arbejdes i to-holdsskift.

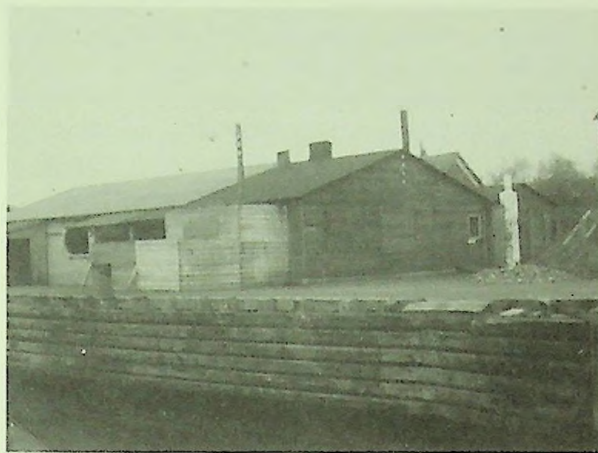
Da det ikke lykkedes "Mytilius" at tvinge fiskeeksportør Theodor Petersen bort fra Horsens Fjord, endte det med, at de to firmaer i oktober indgik en overenskomst, hvorefter "Mytilius" fik overladt en del af Striben, men til gengæld skulle lukke kogeriet i Strib inden nytår 1942.

Den 6. oktober modtog kogeriet i Strib 20 tons muslinger, som kom med jernbanen fra Hadsund. Transporten havde åbenbart været for langsommelig, for muslingerne var gået i forrådnelse, og de endte derfor i Bæltet ud for fabrikken.

I november måtte "Mytilius" indlede forhandlinger med fiskerne på de ca. 40 både i Horsens Fjord om mindsteprisen for muslinger. Prisen havde hidtil ligget mellem 40 og 70 kr. pr. ton, alt efter kvalitet; men nu forlangte fiskerne en mindstepris på 50 kr. Før der gik hausse i muslingerne, havde de kostet et par kr. pr. ton.

Skaldyngerne rager op over vandet.

Muslingekogeriet på Strib Havn.

Efter at have ligget stille i en måned, kom kogeriet i Strib atter i gang få dage før jul, idet man med jernbane modtog en sending muslinger fra Randers Fjord. Herpå sænkede stilheden sig gennem flere måneder over arbejdspladsen.

Theodor Petersen overtager muslingekogeriet

De manglende eller i bedste fald usikre tilførsler af muslinger var formodentlig årsag til, at "Mytilius" valgte at sælge muslingekogeriet på Strib til konkurrenten, fiskeeksportør Theodor Petersen i Kolding. Den 3. marts 1943 blev arbejdet genoptaget under den nye ejer, og 60 tons muslinger lå allerede klar til behandling. Arbejdet blev dog straks forsinket et par dage, idet en af kedlerne gik i stykker. Det forventedes, at man snart ville beskæftige 100 personer, som skulle arbejde i to-holdsskift. Første hold startede kl. 6 morgen, andet hold kl. 14 eftermiddag.

Vinter og forår igennem var der taget store mængder muslinger på strækningen Snoghøj - Børup Sand; men de var nu næsten borte, og joller og småbåde skræbete i juli 1943 efter de sidste på helt grundt vand. I juli var muslingekogeriet igen udsat for et uheld med arbejdsstandsning til følge, da et rør i dampkedlen sprang. Men nu stod 14 dages ferie for døren, og fabrikken arrangerede en udflugt for de ansatte til Fuglsang ved Fredericia.

Muslingeindustrien var et udpræget krigstidsfænomen, og det var man naturligvis udmærket klar over. Men da det gav arbejde til så mange, lod "Dansk Arbejde" foretage en undersøgelse af muslingeindustriens muligheder efter krigen. Man stod noget tvivlende over for, om danskerne kunne lære at spise muslinger; men til gengæld kunne muslingerne forarbejdes til udmærket fodermel og skallerne knuses til gødningskalk.

I august bredte en ubehagelig stank sig over Strib. Kogeriet smed blot de afkogte skaller ud over bolværket, og efterhånden nåede bunken op over vandet, så de tilbageblevne bløddele gik i forrådnelse. For at råde bod på dette slog fabrikken en bro ud i Bæltet, så strømmen kunne føre skallerne bort.

Strid om bropenge

Den 22. december 1943 sendte muslingefabrikken sit personale hjem på ubestemt tid. Det drejede sig om over 200 mennesker, som dog i den sidste tid kun havde arbejdet tre dage om ugen, da tilførslerne delvis havde svigtet. Årsagen til hjemsendelsen var, at oliefirmaet DDPA, som havde udlejet arealet, hvorpå muslingekogeriet lå, med tilbagevirkende kraft ønskede en højere lejeindtægt. Andre steder havde man af hensyn til beskæftigelsen sat bropenge ned, men det ville oliefirmaet ikke høre tale om. I januar 1944 benægtede DDPA, at der var foretaget ændringer i havneafgiften.

Herpå redegjorde "A/S Th. Petersen & Co" for deres syn på sagen: Det var ikke havneafgiften, man var utilfredse med. Men inden for denne fandtes tre

Driftsleder Frits Petersen på sin kutter.

afgiftstakster. hvorefter der for fodermuslinger skulle betales 80 øre pr. ton, for muslinger til agn en lidt højere pris, og endelig skulle der for luksusvarer, som f.eks. spisemuslinger i konserveret tilstand, betales 10,66 kr. DDPa forlangte den højeste pris. Koldingfirmaet mente, at prisen ikke burde være højere end 80 øre, da muslingerne var urensede og altså ringere end fodermuslinger, men havde dog strakt sig lidt. DDPa forlangte endvidere 40.000 kr. efterbetalt, og dersom selskabet fik ret i disse påstande, ville kogeriets økonomi bryde sammen. P.t. stod ca. 230 personer uden beskæftigelse, og man så nu frem til, at ministeriet sandsynligvis ville nedsætte vareafgiften på muslinger fra 1. april. - Sidst i januar var der også indbrud i muslingekogeriet; men tyvene fik intet særligt udbytte.

Atter gang i kogeriet

Den nye lov om lavere havneafgifter trådte som forventet i kraft den 1. april 1944, og den 20. juni kom muslingekogeriet atter i gang med 90 beskæftigede. Man havde allerede modtaget betydelige mængder muslinger fra Hou og Gyllingnæs i Horsens fjord og forventede snart at udvide til toholdsskift. Striden med DDPa var ikke afgjort, men verserede for retten.

Kogeriet modtog nu meget store mængder muslinger, og for at disse ikke i det varme, stille vejr midt i juli skulle nå at gå i forrådnelse, måtte 180 personer arbejde i toholdsskift. Men bedst som arbejdet var i gang, måtte man atter standse, da uroligt vejr hindrede fiskeriet og tilførslerne udeblev. Man forventede dog, at standsningen ville blive kortvarig.

Lugtgener

Den 24. juli bragte Middelfart Venstreblad et "Klagesuk fra Strib". En læserbrevsskribent klagede over røg- og lugtgener og over det uhumske kloakudløb fra fabrikken, og foreslog selv, at fabrikkens skorsten forhøjedes, at fabrikken, som den året før havde lovet, jævnedes skallerne til under havniveau, og at Sundhedsvæsenet så nærmere på kloakudløbet.

Den følgende dag svarede muslingekogeriet, at man ikke mente, at en højere skorsten ville hjælpe ved vestlige vinde, idet fabrikken lå lavt og byen højt. Med hensyn til stanken så gjorde man, hvad der var muligt, for at holde muslingedyngerne under vandet og i øvrigt rengøre på fabrikkens arealer. Kloakken blev jævnlige udgravet, og den havde på intet tidspunkt været tilstoppet. Endelig var et muslingekogeri jo ikke lugtfrit, og den gode beskæftigelse og pengene, som kom egnen til gode, taget i betragtning, så kunne de nærmestboende faktisk godt vise lidt forståelse herfor.

Skoldningsulykke

Den 10. august skete der et alvorligt uheld på muslingekogeriet. Dækslet på en autoklave bortsprængtes, og ramte arbejdsmand H.P.Schmidt, Strib, som samtidig blev slemt skoldet på især venstre arm af den udsprængende damp. Han blev med ambulance ført til Middelfart sygehus, hvor han straks kom på operationsbordet. Heldigvis var uheldet ikke livsfarligt. Fabrikken kunne uhindret fortsætte driften, da skaden straks blev udbedret.

Måneden ud var muslingetilførslerne generet af uroligt vejr. Snart kunne fiskerne ikke gå ud i

Horsens Fjord, snart var det transportbåden, som blev standset af den høje sø. Men i begyndelsen af oktober var tilførslerne igen stabile, idet man med stort udbytte var begyndt at skrabe i Haderslev Fjord. Den 6. december 1944 indstillede man midlertidigt driften, idet længere tids dårlige vejrforhold havde besværliggjort tilførslerne. Man så dog frem til snart at genoptage driften. Om det lykkedes, vides ikke. I givet fald varede det næppe længe end frem til Danmarks befrielse.

I juni 1945 vandt driftsleder Frits Petersen, muslingekogeriet på Strib, ved Handels- og Søretten en sag, som han havde anlagt mod "Mytilius", hvor han var i sin tid blevet ansat som driftsleder. Firmaet havde ikke overholdt den indgåede lønftale, og et forlig indbragte ham 6.000 kr. Hvorledes sagen mellem DDPA og Theodor Petersen endte, er det ikke lykkedes at finde oplysninger om. Muslingekoge-

riets tid var imidlertid forbi. I august 1946 etablerede "Strib Skærveknusefabrik" sig på området, der siden blev overtaget af "El-Tin", som lukkede i 1995.

Eventyret slutter

Muslingekogeriet på Strib blev et kortvarigt eventyr. Trods en meget svingende beskæftigelse, så gav det dog i perioder brød på bordet i adskillige hjem på Strib og i omegnen. Men nu var det slut. Herefter stod tilbage for de danske eksportører af muslinger til "Det tredie Rige" at forklare sig over for de danske myndigheder.

Nu er et hvert synligt minde om muslingekogeriet på Strib havn forsvundet fra jordens overflade. Men på havbunden ud for den gamle færgenhavn skal der stadig ligge vældige dynger af muslingeskal-ler.

Driftsleder Frits Petersen på vej ud af Strib Havn.